

Eeuw geleden: nieuw we koers in België

Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakte Leopold Frateur progressief plan voor de rundveestapel

Het eind van de Eerste Wereldoorlog in november 1918 is pas wereldwijd herdacht. Ook in West-Vlaanderen, waar juist in die barre jaren met grote verliezen de basis werd gelegd voor moderne fokkerijtechnieken. De architect: Leopold Frateur.

Het oude Vlaamse spreekwoord luidde: 'Door de mond worden de rassen geschapen.' Het was een goede illustratie van het denken waaraan de theorie van Charles Darwin ten grondslag lag, met daarin een beslissende rol voor het milieu. Professor Leopold Frateur – in 1899 als 22-jarige pas afgestudeerde dierenarts benoemd als hoogleraar zoötechniek aan de katholieke universiteit van Leuven – nam al in een vroeg stadium afstand van het gedachtegoed van Darwin. Hij verdiepte zich in de nieuwe denkbeelden van Gregor Mendel zodra

die (meer dan tien jaar na diens dood) in 1900 werden herontdekt. Nog in hetzelfde jaar kreeg Leopold Frateur van het ministerie van Landbouw in Brussel het verzoek om na te gaan of de theorie toepasbaar gemaakt kon worden voor de verbetering van de Belgische veestapel. Hij kende de twijfels, die in brede kring heersten. Zeker bij de boeren, die hun oude kruisingsmethoden bleven toepassen, ook al zagen ze dat ze daarmee maar weinig opschoten. Een van hun misvattingen, zo bleek al snel, was de overschatting van

Leopold Frateur (1877-1946)

de vreemde rassen die werden ingeschakeld. Het beste voorbeeld was nog altijd dat van de durhams, die vanuit Engeland de wereld hadden veroverd. 'Daarbij gingen veehouders voorbij aan de goede hoedanigheden van het eigen vee', aldus de onderzoeker. Hij wilde het de veehouders echter niet te zwaar aanrekenen: ze kenden de nieuwe fokkerijwetten niet. Die waren immers nog nauwelijks ontdekt.

Vlaamse rode koeien, vóór 1914, in alle vrede aan de oever van de IJzer

'Door de doelmatige fokkerij in bloedverwantschap hebben vooraanstaande fokkers wonderen verricht, vooral de Engelse, die op deze manier hun wereldberoemde rassen hebben doen ontstaan. In handen van minder onderlegde fokkers heeft deze methode soms zulke nadelige uitslagen gegeven dat ze algemeen werd verworpen', aldus Frateur. 'In België is het aantal fokkers dat deze methode in praktijk wil brengen, uiterst gering, de enkele progressieve geesten daargelaten', zo moest hij constateren.

Wars van vreemd bloed

Vol bewondering keek hij in eigen land naar de fokkers van het Brabantse trekpaard, waar men een flinke mate van inteelt zeker niet uit de weg ging en de hengsten tot op hoge leeftijd kansen bood. En de resultaten mochten er zijn. Belgische fokproducten als Brillant en Rêve d'Or werden respectievelijk in 1878 en 1900 wereldkampioen op de tentoonstelling in Parijs.

Met de runderen was het nogal anders gesteld, zo moest Frateur concluderen. De vroege veekweeksyndicaten en de 'herdbooks' maakten zich sterk voor een betere selectie, maar ze konden geen doorbraak forceren. Zo bleef de fokkerij 'onzeker, traag en nooit bestendig'. Ook de oprichting van de veebonden vormde een mooie opsteker in het streven naar een rationeler rundveehouderij, waaraan Frateur graag zijn diensten verleende. Per trein of per koets reisde hij het land door om de boeren in hun eigen omgeving toe te spreken, hen te overtuigen van de voordelen van voer- en melkcontrole, van een juiste selectie van hun vee en het gebruik van de genetische mogelijkheden.

Leopold Frateur beseftte dat hij een lange weg had te gaan, maar hij liet geen mogelijkheid onbenut de boeren zijn nieuwe denkbeelden aan te reiken. De studie die hij van 1900 tot 1905 had gedaan, in de eerste plaats om de Belgische runderassen in beeld te brengen, had hem de overtuiging gegeven dat de veestapel on-

Nog net voor de Eerste Wereldoorlog werd beëindigd, zagen Duitse militairen erop toe dat Josef De Jonicker zijn stier leverde

danks alles voldoende kwaliteiten bezat om de selectie zonder import van vreemde rassen tot een goed eind te brengen. Bij zijn meerjarenplannen had hij er zeker geen rekening mee gehouden dat de Eerste Wereldoorlog zou uitbreken. Vanuit het oosten kwamen eind 1914 de Duitse troepen. Wanneer ze de rivier de IJzer passeerden, zouden ze de volgende dag aan de kust staan. Maar Britse en Franse soldaten hadden zich bij het West-Vlaamse stadje Ieper tijdig ingegraven. Jarenlang hielden de beide legers elkaar in een ijzeren greep, het landschap veranderde in een grote modderpoel vol granaten. In de loopgraven vonden honderdduizenden jonge mannen van beide legers een verschrikkelijke dood.

Rode Vlaamse vee weggevaagd

Ook de Belgische veestapel – vooral die in West-Vlaanderen – kreeg het zwaar te verduren tijdens de 'Grote oorlog'. De bezetters maakten graag gebruik van de paarden, de pronkstukken van de Belgische landbouw. Een deel werd ondergebracht in de zuidelijke Nederlandse provincies – Nederland bleef neutraal

tijdens deze oorlog – maar de paardenstapel werd bijna gehalveerd. Ook de rundveestapel leed belangrijke verliezen. In de eerste plaats in het West-Vlaamse land, waar het rode Vlaamse vee voor het overgrote deel werd weggevaagd. Soms kwamen boerderijen en vee terecht in vuurgevechten, later werden koeien en stieren gevorderd als proviand van de bezetters. En toen in de tweede slag rond Ieper (in april 1915) chloorgas werd gebruikt, betekende dat het eind van de hele koeienstapel.

Elders, in Tongeren, moesten de vluchtende boeren hun koeien in de stal achterlaten. Pastoor Josef Paquay herinnerde zich: 'Overal hoorde men 't geklaag van de huisdieren, die leden aan honger en dorst. Uit de stallen klonk een aanhoudend geloei van gebrek lijdend, verlaten vee.'

In het hele land kromp de rundveestapel van 1.850.000 dieren vlak voor de oorlog tot 1.286.000 stuks toen begin 1919 de eerste naoorlogse balans kon worden opgemaakt. Professor Frateur zat nog met de Franse opperbevelhebber Ferdinand Foch aan tafel om de Belgische boeren zo veel als mogelijk te helpen.

Voor de heropbouw van de rundveestapel werden wagonladingen vee uit Duitsland gevorderd, maar vooral door uitbraken van besmettelijke ziekten bleef het effect heel beperkt. Britse landbouworganisaties schonken dieren en uit Zwitserland kwamen simmentalers – ze bleven op termijn onzichtbaar. België was vooral aangewezen op het eigen vee dat de oorlog had overleefd.

Opslorpingskruising

Al tijdens de oorlogsjaren liep professor Leopold Frateur rond met plannen van een 'keurkwekerij', die naderhand als basis van het 'stelsel Frateur' zou dienen. Gevestigde fokkers zouden de basisfiguren leveren aan 'de meer talrijke groep van gewone keurfokkers', die volgens het plan dienden te zorgen voor zuivere lijnen. De eerste groep noemde hij 'de uitvinders', de tweede 'de uitbaters van de brevetten'. De serieus geselecteerde stieren uit de zuivere lijnen zouden veekweksyndicaten voor een flinke prijs kunnen aankopen. Die konden ze dan beschikbaar stellen voor hun leden, de boeren die hun veehouderij als bron van inkomsten hadden, maar niet de tijd konden vinden om zich serieus met de veeverbetering bezig te houden. En zo kon Frateur al in 1919 starten met de uitvoering van zijn plannen, met verschillende rassen. Hij hield zich intensief bezig met de fokprogramma's, die aan duidelijkheid niets te wensen overlieten. Stieren met mogelijkheden, zo liet Frateur niet na te onderstrepen, dienden zo lang mogelijk benut te worden. Bij voorkeur nam hij al een stier die was geboren uit een halfbroer en -zus. En om zijn kwaliteiten maximaal uit te buiten werd zo'n stamvader op de keurkwekerijen niet alleen gepaard met zijn dochters, ook met zijn kleindochters en – zo hij dat nog mee kon maken – ook met zijn achterkleindochters. Dan – zo was zijn drieste voorspelling – waren bij een juiste selectie de sterke eigenschappen zo degelijk verankerd dat ze in elke populatie tot expressie zouden moeten komen. In zijn eigen woorden: 'Men doet aldus een opslorpingskruising binnen de enge palen van een bloedlijn.'

De eerste positieve berichten

Het 'stelsel Frateur' kreeg gaande het gedurfde experiment reputatie. Koning Albert I kwam in 1923 naar de stal van Louis Chabert in het dorp Beersel bij Brussel om de eerste fokprestaties te be-

Koning Albert I (zesde van rechts) bracht in 1923 een bezoek aan de keurstal van Louis Chabert in Beersel. Zesde van links Leopold Frateur

wonderen van de daar geboren roodbonte stier Blériot en van diens zwartbonte halfbroer Echappé. Vergeleken met de moeders kon men 'een gevoelige verbetering in bouw' constateren, zo werd de koning verteld.

De reacties na dat eerste openbare vertoon waren ronduit lovend: 'Men zou zich niet in tegenwoordigheid wanen van jonge dieren in de Kempen geboren.' En dus achtte Frateur, al eerder dan wetenschappelijk verantwoord was, de tijd rijp om de jonge stieren 'uit te zetten'. Op de eerste nakomelingenkeuring in september 1924, tijdens het eerste lustrum van de veebond in Weelde, gaf hij zelf een toelichting bij de dieren in het veld. Er waren maar liefst 120 dochters opgetrommeld van de keurstier Jan Blériot, een zoon van de oude stamvader en zelf al niet meer present. Met genoegen constateerde de hoogleraar ten opzichte van de veertig nog aanwezige moeders winst op alle fronten: op de lichaamsbouw (vooral breder en dieper in de borst dan hun Kempische moeders), de hoeveelheid melk en het vetgehalte in de melk.

Zou het 'stelsel Frateur' aan de Belgische rundveestapel eindelijk status verlenen? Het was nog veel te vroeg om een oordeel te vellen over de experimenten van Frateur. Die werden zo nu en dan ook danig gedwarsboomd. De boeren wilden maar niet meedoen aan de melkcontro-

le, al hoefden ze de melk van hun weinige koeien maar eens in de maand te wegen en drie keer per jaar een monstertje te nemen voor de bepaling van het vetgehalte. Ook moest men nogal wennen aan het idee om stieren langer dan een seizoen aan te houden. En ten slotte waren er de veeziekten, die ook de keurstallen geregeld teisterden.

De weerbarstige praktijk

Niet op alle fronten en zeker niet bij alle koeienrassen – de resultaten van zijn stelsel waren bij pluimvee, konijnen en ook varkens sneller zichtbaar – bereikte professor Leopold Frateur wat hij beoogde, ook al had hij ooit berekend dat voor het rundvee pas over achttien jaar de werkelijke rekening kon worden opgemaakt.

De praktijk was vaak weerbarstiger dan zelfs deze briljante wetenschapper, die toch dicht bij de boerenwereld stond, kon bevroeden. Maar Leopold Frateur kan worden gezien als de grote architect van de omwenteling in de Belgische veehouderij. En het was vooral aan hem te danken dat, zo schreef men bij zijn dood in 1946, 'België het eerste land was dat na de grote ramp zijn veeverbetering heeft gebouwd op de nieuwste gegevens der experimentele wetenschap'.

Reimer Strikwerda